բոլորովին սպառած ու անմատչելի գործերէն(*)։

Կրկին եւ կրկին շնորհակալութիւն երջանկայիշատակ Վեհափառին, անխոնջ Սիմոնեանին եւ մեկենաս Տատուրեաններուն, որոնք իրենց բոլորանուէր միջոցներով կարելի ըրին որ ունենանք այս մեծարժէք շարքին առաջին հատորը։

Յ. ՓԻՒՐՏԵԱՆ

(*) Յարգելով հանդերձ մեր ազնիւ յօդուածագրին գաղափարը «Ցիշատակարան Զեռագրաց» Ա. հատորի ցանկերու մասին, կը կարծենք թէ ատոնց հրատարակութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն էր եւ գիտական պահանջ մը, վասնզի այդ ցանկերն են որ գործածելի կը դարձնեն հատորը. այլապէս, պրպտող ուսումնասէրներու համար տաժանագին բան մը պիտի ըլլար սպասելը չորս հատորներու լոյս տեսնելուն։ Այս տեսակէտով՝ կը խորհինք որ դրական խնայողութեան մասին եւ ոչ իսկ մը-տածելու է։ Անշուշտ այս չորս հաստափոր հատորներու հրատարակութիւնը հոգացող բարերարներու օրինակը ուրիշներ ալ պիտի յարուցանէ՝ բազմահմուտ Գարեգին Կթղ. Յովսէփեանցի բոլոր միւս թանկարժէք հրատարակութիւններն ալ ի լոյս ընծայելու։

ԽՄԲ.

~ ~ ~

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉ Ալ. ՍԱՐՈՒԽԱՆ». – Գրեց՝ Արամ Երեմեան, 1952 թ. Թեհրան։

Հայ նորագոյն նկարչական արուեստի պատմութեան մէջ Ալ. Սարուխանը, որպէս ծաղրանկարիչ, առաջնակարգ տեղ է գրաւում։ Երկար տարիներ նա նուիրուել է ծաղրանկարչութեան մշակոյթին եւ իր ուշագրաւ ձեւակերպումներով կերտել է իրայատուկ ոճն ու դպրոցը։ Իր կոչման բարձրութեան վրայ կանգնած այս նուրբ արուեստագէտն արդէն միջազգային համբաւ է վայելում եւ արժանացել է ամենախիստ քննադատների գնահատութեանը։

Ահա հայ ժողովրդի և Եգիպտոսի պարծանքը հանդիսացող այս տաղանդաւոր արուեստագէտի կեանքին, նկարչական գործունէութեանը եւ արուեստի վերլուծութեանն է նուիրած վաստակաւոր եւ հանրածանօթ բանասէր–քննադատ Արամ Երեմեանի «Ծաղրանկարիչ Ալ. Սարուխան» խորագրով գիրքը, որ ունի հարուստ եւ արժէքաւոր բովանդակութիւն, որի տպաւորութիւնը խորացնում են գրքում տպագրուած նկարները, որոնք ծաղրանկարչական արուեստի տարբեր գեղեցկութիւններ են եւ իրենց նրբութեամբ ցայտուն դաղափար են տալիս Ալ. Սարուխանեանի արուեստի, ոճի եւ նկարչական ինքնուրոյն դպրոցի մասին։

Երեմեանը մանրակրկիտ ու խորաթափանց ուսումնասիրութեան բովից անցկացրել է Սարուխանի նկարչական պատմութեան էջերը, որոնք գրուած են պարզ, սահուն, պատկերաւոր լեզուով ու ոճով։ Այդ յատկանիշերի շնորհիւ գիրքը կարդացուում է առանձին հաճոյքով ու հետաքրքրութեամբ։ Այնտեղ դուք ծանօթանում էք նախ երգիծական դրականութեան դերի, Ալ. Սարուխանի կեանքի պատմութեան եւ նրա ծաղրանկարչական գործունէութեան հետ։ Այնուհետեւ յարգելի բանասէրը լուսաբանում է, թէ Սարուխանն ինչպէս ուսումնասիրում ու գծագրում է իր կերպարները։

Գրքի կարեւոր մի մասը կազմում են Սարուխանի արուեստին նուիրուած էջերը, ուր կարդում էք այսպիսի ճիշտ բնորոշումներ. «Սարուխանի նկարչութեան մէջ գոյներն էական նշանակութիւն չունին, հիմնականը գծերն են, որոնք խօսում են ձեր հոգու եւ զգացումների հետ։ Նա գծերով խօսելու արուեստին խորապէս տիրապետում է եւ ունի իր կերպարները, նրանց հոգեբանութիւնը, ինչպէս նաեւ դէպքերն ու երեւոյթները դիտելու, արտայայտելու եւ յօրինելու մասնաւոր, իրայատուկ ձեւն ու եղանակը։ Նա գծերի մեծ վարպետն է... Նրա ծաղրանկարները սուր դիտողութեան արդիւնք են։ Այդ նրկարներն էլ նշում են, որ Սարուխանը նոյնքան վարպետ գծագրիչ է, որքան խորաթափանց հոգեբան է... Նա մեղանում ռէալիստական ծաղրանկարչութեան հիմնադիրն է, իսկական կեանքը պատկերացրնող»։

Գրքում տեսնում էք նաեւ Սարուխանի նկարչական ցուցահանդէսների եւ հայ ու օտար մամուլի քննադատութեան պատկերը։ Այնուհետեւ Սարուխանը հանդէս է գալիս որպէս խմբագիր, իբրեւ քաղաքական ծաղրանկարիչ եւ որպէս հասարակական մշակ։ Ծանօթանում էք նաեւ նրա մի շարք հին ու նոր ծաղրանկարների բովանդակութեան հետ։

Այսպէս՝ հարուստ, բովանդակալից եւ արժէքաւոր մի գիրք է Արամ Երեմեանի ուսումնասիրութիւնը, ուր նա հանդէս է գալիս իր բանասիրական հմտութեամբ, իր գեղարուեստական խոր վերլուծութեամբ եւ քննադատական կարողութեամբ։

Ովքեր ցանկանում են միջազգային համբաւի տիրացած եւ հայ ժողովրդի պարծանքը կազմող Ալ. Սարուխանի կեանքի, նկարչական գործունէութեան պատմութեան եւ արուեստի մասին ցայտուն դաղափար կազմել, անպայմանն պէտք է կարդան «Ծաղրանկարիչ Ալ. Սարուխան» գիրքը, որի ընթերցումը գեղարուեստական խոր տպաւորութիւն է թողնում։ Առհասարակ, Երեմեանը շատ խոշոր դեր է կատարում հայ մշակոյթի լաւագոյն ներկայացուցիչները ծանօթացնելով հայ հասարակութեան։

Շնորհակալութեան արժանի է նաեւ «Յախուռն»–ի խմբագիր՝ Երանդ Բազէնը, որ հրատարակելով գիրքը, հայ գեղարուեստական գրականութեան վրայ մի արժէքաւոր երկ է աւելացրել։

ՍՈՒՐԷՆ ԵՐԶՆԿԵԱՆ

~ ~ ~

«ՏԱՅԵԱՆ ԳԷՈՐԳ ՊԷՅ» – Վէպ Տիկին Զարուհի Յ. Պահրիի, տպ. Փպիզ, 1952։

Տարիներ առաջ «Բազմավէպ»ի 1946, թ. 11–12–ի սիւնակներուն մէջ գրախօսած էի Տիկ. Զարուհի Յ. Պահրիի (քոյր ողբացեալ եւ մեր նախկին աշակերտ Բարսեղ Շահպազի) Տագրը եւ Փառանձեմ վէպերը։

Այդ առթիւ շեշտած էի գրագիտուհիի տաղանդը որ կը յայտնուէր անոնց մէջ։ Շեշտած էի պատմելու շնորհալի ձիրքը, որ անհրաժեշտ պահանջն էր նման սեռի մը մշակումին մէջ։ Ըսած էի նաեւ թէ նրմը կարագրելու, տիպարներ պատկերացնելու ձիրքը իր ամէնէն ուշագրաւ յատկութիւններէն մէկն էր։ Այսօր ալ փոխած չեմ այս կարծիքս, ու մանաւանդ թէ կը վերահաստատեմ իր նոր վէպին ընթերցումով։

«Գէորգ պէյ Տայեանը» (1952) Վոսփորի ափերուն վրայ շարքին կը պատկանի իբրեւ երկրորդ գործ, առաջինը ըլլալով «Տագրը», եւ որուն վերջինը պիտի ըլլայ տակաւին լոյս տեսնելիք «Խաւարին մէջ»ը։

Երկրորդ շարք մըն ալ ունի Տիկին Զ. Յ. Պահրի. Սէնի ափերուն վրայ ընդհանուր խորագրով, որուն առաջին վէպն է «Լուիզէթ»ը, երկրորդը՝ «Ամպրոպ»ը (իբր թերթօն հրատարակուած «Ազատ խօսք» բարիզահայ օրկանին մէջ), եւ երրորդը «Վերելք» դեռ հրատարակելի։

Հեղինակուհիին ներշնչման վայրերը կը ներկայանան այսպէս Պոլիսն ու Փարիզը. Պոլսոյ հայութեան ապրումները 1875 – 1925, եւ 1925–էն մինչեւ մեր ժամանակներն ալ Ֆրանսայի հողին ու տպաւորութիւններուն տակ յեղաշրջուած կեանքի մը պատկերացումները։

Այս զոյգ ներշնչումներու ցանցէն դուրս է իր միւս վէպը, որ Փառանձեմ–ն է։

Դառնանք Տայեան Գէորգ պէյ–ին։

Ի՞նչ է նպատակը հեղինակուհիին։ Պէյրութի «Այդ» թերթը իր գրախօսականին մէջ (Ա. տարի, թիւ 175, 20 Սեպտ. 1953) վիպասանուհիին նպատակը կը համարի եղած ըլլալ Պոլսահայ բարքերուն եւ Պապը Ալիի ցոյցին յաջորդող տագնապալի օրերուն նկարագրութիւնները։ Ատոնք ընդհակառակն շրջանակն են, զոտ ինծի, որուն մէջ դեռեղուած է Տայեան Գէորգ պէյի նկարագիրը, իր առանցքը վէպին։ Տայեան Գէորգ պէյ, ամիրայական հարուստ դասակարգի գեղխութիւնը կը պատկերացնէ՝ որպէս բացառիկ դէմք, որուն գծերը կը կազմեն մտաւորականի յատկանիշներ, բարքերու լպիրշ ցածութիւններ, եւ անոնց հետ կապուած սրտի թիւն մը, հակադրուած անպաշտպան անմեղութեան եւ պարզութեան կնոջ մը, որ իր զարմուհին է, Էլիզը, բռնի խլուած իր մօր ձեռքէն։

Ամուսնական կեանքի դրուագ մը վերջապէս, որ հափշտակումով կը սկսի, տխուր շրջան մը կը բոլորէ բաժանումի եւ ապաշրջան մը կը դառնայ վերստին շարունակուելու ըսկը դատնայ վերստին շարունակուելու ըսկը դառնայ վերստին շարունակուելու ըսկը դառնայ վերստին շարունակուելու ըսկը դառ